

EXAMENSARBETE

Hösten 2008

Lärarytbildningen

Grön Flagg för Hållbar utveckling

En kvalitativ studie med fem pedagoger i förskolan

Författare

Emma Carlsson

Jenny Jönsson

Handledare

Pella Sahlin

Grön Flagg för Hållbar utveckling

En kvalitativ studie med fem pedagoger i förskolan

Abstract

Uppsatsen belyser hur miljöcertifieringen Grön Flagg fungerar i praktiken. I förskolans läroplan, Lpfö 98 framgår det att barnen ska få kunskaper om hur de ska värna om miljön och en Hållbar utveckling. Som förskollärare är det viktigt att ge barnen redskap för hur man tar hand om sin omvärld och Grön Flagg är ett sätt att låta barnen möta detta i tidig ålder.

Fem pedagoger som är verksamma i fem olika förskolor med Grön Flagg har intervjuats om hur de ser på certifieringen och hur den fungerar. När intervjuvaren ställdes mot teorin visade det sig att Grön Flagg organisationens mål uppfylldes till största del och pedagogerna hade en väl fungerande Grön Flagg-verksamhet.

Ämnesord: Förskola, Grön Flagg, Hållbar utveckling, Miljöarbete, Miljöcertifiering

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	7
1.1 BAKGRUND	7
1.2 SYFTE	8
1.3 PROBLEMFÖRMULERING	9
2. FORSKNINGSBAKGRUND	10
2.1 DEFINITION AV HÅLLBAR UTVECKLING	10
2.2 HÅLLBAR UTVECKLING I LPFÖ 98	11
2.3 FOUNDATION FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION, FEE	11
2.4 ECO SCHOOL.....	12
2.5 HÅLL SVERIGE RENT, HSR	12
2.6 GRÖN FLAGG	13
2.6.1 Arbeta med ett temaområde.....	14
2.6.2 De fyra ledorden	15
2.7 GRÖN FLAGGS MILJÖSTYRNINGSSYSTEM	16
2.7.1 Eco management and audit scheme, EMAS.....	16
2.7.2 ISO 14001	17
2.8 DEN HÅLLBARA FÖRSKOLAN	18
3. METOD	22
3.1 VAL AV METOD	22
3.1.1 Etiska överväganden.....	23
3.2 URVAL	24
3.2.2 Presentation av intervjuade pedagoger	24
3.3 GENOMFÖRANDE	24
4. RESULTAT	26
4.1 MILJÖARBETE ÄR VIKTIGT OCH INTRESSANT	26
4.2 MÅLEN OCH VÄGEN DIT ANPASSAS EFTER BARNEN	27

4.3 ARBETET SYNLIGGÖRS I SAMSPELET MED BARNEN.....	27
4.4 UPPLÄGGET ÄR VÄL FUNGERANDE	28
4.5 I VARDAGEN SPEGLAS BARNENS FÖRSTÅELSE.....	29
4.6 LPFÖ 98 VÄVS IN AUTOMATISKT	30
4.7 UPPLEVA UTOMHUS OCH MED ALLA SINNEN	30
4.8 SUMMERING AV RESULTAT	31
4.9 ANALYS AV RESULTAT	31
5. DISKUSSION	34
5.1 METODDISKUSSION	34
5.2 RESULTATDISKUSSION	35
5.3 FRAMTIDA FORSKNING	39
6. SAMMANFATTNING	41
KÄLLFÖRTECKNING	43

BILAGA 1

BILAGA 2

BILAGA 3

BILAGA 4

BILAGA 5

Förord

Vi vill tacka de engagerade pedagoger som ställde upp och delgav oss sina erfarenheter kring Grön Flagg på ett mycket öppet sätt. Vi vill även tacka vår handledare Pella Sahlin för hennes positiva bemötande under arbetets gång. Slutliga vill vi tacka varandra för ett mycket gott och utvecklande samarbete.

Emma Carlsson & Jenny Jönsson

1. INLEDNING

Tanken kring att skriva om Hållbar utveckling i examensarbetet var något vi både fann lockande eftersom det finns ett intresse och engagemang för miljön hos oss båda. Ämnet är stort och under flera diskussioner med varandra kom vi fram till att vi ville fördjupa oss kring något som är aktuellt för förskolan därav föddes idén om att undersöka hur ett engagerat och certifierat miljöarbete kan se ut i förskolan. Det uppenbarade sig snabbt att den största och mest vanliga certifieringen var Grön Flagg och när det sedan visade sig att det i vår omnejd fanns gott om Grön Flagg-förskolor så kändes uppsatsämnet givet.

1.1 Bakgrund

År 2007 fick amerikanen och före detta vicepresidenten Al Gore Nobels fredpris för sitt långa och vida internationella engagemang för en Hållbar utveckling. Al Gore har skrivit boken och sedermera filmen *En obekväm sanning*, dokumentärfilmen fick en Oscar år 2006. Filmen speglar världsläget och hur det har förändrats de senaste åren, filmens fokus ligger på den globala uppvärmningen. I dokumentären uttrycker Al Gore sin oro för världsläget genom att poängtera att det vi har idag kanske inte kommer finnas kvar till kommande generation.

Under lärarutbildningens gång har begreppet Hållbar utveckling kommit till uttryck i flertalet kurser. Begreppet har fått utrymme i såväl valbara kurser, inriktningen *Lek, Utveckling och Lärande* och i det *Allmänna Utbildningsområdet*. I det sistnämnda, vilket alla blivande lärare läser oavsett vilken ålder de ska vara verksamma i. Där betonas vikten av att kunna se lärande för Hållbar utveckling, både ur ett naturvetenskapligt samt ett kulturvetenskapligt sätt. Den studerande ska även få kunskaper och utveckla en förmåga att praktiskt kunna vara en pedagog med förmågan att diskutera Hållbar utveckling på ett naturligt sätt.

I ett tidigare publicerat examensarbete om *Den hållbara förskolan* (Bergold & Norén 2007) diskuteras olika verktyg som förskolors ledning kan ta hjälp av för att kunna arbeta med hållbar utveckling ute i verksamheterna. Där nämns Grön Flagg som en av de mest förekommande och hållbara arbetsformerna vid miljöarbete. Författarna har intervjuat sju enhetschefer om hur de ser på två olika miljöutmärkelser där den ena är Grön Flagg. Åsikterna mellan enhetscheferna är skiftande men drygt hälften av dem anser att certifieringen står för något bra och är ett viktigt arbete för miljön. Grön flagg är en

miljöutmärkelse för skolor och förskolor som stiftelsen Håll Sverige Rent delar ut och ansvarar för. Varje verksamhet väljer en miljöinriktning som de vill arbeta med och kan då välja mellan klimat och energi, kretslopp, vattenresurser, närmiljö, livsstil och hälsa och konsumtion. Verksamheterna måste formulera fem mål efter temat och ska ha uppnått dessa inom ett år samt att de med jämna mellanrum måste rapportera in och redovisa sitt arbete för att behålla utmärkelsen. Grön Flagg utgör den svenska grenen i Foundation for environmental education (FEE).

Vårt antagande är att många verksamheter skaffar miljöutmärkelsen för att höja statusen och locka till sig elever och barn. Men vi tror också att det kan vara en spännande utmaning att ha ett nytt arbetssätt. En oro som finns gällande barnen är att de introduceras i miljöarbetet men att det inte alltid tas på fullaste allvar. Detta kan medföra att barnen ser det som ett tema som bara finns där ett tag istället för att se helheten och att det är ett långsiktigt och medvetet projekt. Vi tror inte att det är förekommande i alla verksamheter men att det inträffar på sina ställen. Grön Flagg-certifikatet bör inte vara ett tidsanpassat tema utan ett långsiktigt och ständigt pågående arbete för en hållbar förskola.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur förskolor som har antagit certifieringen Grön Flagg förhåller sig och arbetar med den utmärkelse som de ansökt om och blivit tilldelade. Samtliga i förskolan är ansvariga för att sträva efter en hållbar verksamhet. Enligt *Läroplanen för förskola* (fortsatt nämnt som Lpfö 98) framgår det att barnen ska få kunskap om hur viktigt det är att värna om miljön och förstå innebörden av sitt handlande (SKOLFS 2006:22).

1.3 Problemformulering

Utifrån det syfte som formulerats ställer vi oss följande frågor:

- Hur fungerar arbetet med Grön Flagg-certifiering enligt pedagogerna när förskolan haft certifieringen ett par år och hur ser samarbetet ut mellan barn och pedagoger?
- Hur ser pedagogerna på att Grön Flagg kan vara ett sätt att locka fler barn till sin verksamhet eller arbetar dem i en förskola som brinner för en Hållbar utveckling?

2. FORSKNINGSBAKGRUND

Forskningsbakgrunden kommer att åskådliggöra Grön Flagg som miljöcertifiering för förskolor. Hållbar Utveckling som begrepp får en definition eftersom vi belyser Grön Flagg från olika perspektiv där det ingår miljö och sociala aspekter. För att skapa en bredare förståelse för Grön Flagg belyses även utmärkelsen från ett internationellt perspektiv och därefter går det ner till mindre organisationer och slutar på ett nationellt plan. Miljöutmärkelsen har bestämda miljörestriktioner och andra förordningar som måste följas och även dessa bearbetas och förklaras under forskningsbakgrunden.

2.1 DEFINITION AV HÅLLBAR UTVECKLING

För att ge en bild av vad Hållbar utveckling är för något definieras begreppet och dess innebörd innan mer djupgående information ges kring Grön Flagg.

Hållbar utveckling är ett begrepp som uppkom under Bruntlandkommissionen, som 1983 tillsattes av FN för att definiera begreppet Hållbar utveckling. Definitionen blev: Alla världens människor ska ta ett gemensamt ansvar för miljön, ekonomin och sociala förhållanden. Enligt statens offentliga utredning (SOU 2004:104) ligger Hållbar utvecklings tyngdpunkt på att integrera olika aspekter så som miljö, ekonomi och sociala med varandra och sträva mot en bättre värld för alla. De olika principerna går in i varandra och för att samtliga ska kunna tillgodoses måste alla länder jobba med samtliga punkter. För att landet ska anses som miljömedvetet måste det också finnas en god ekonomi som stöttar. Alla invånare i landet har rätt till sin åsikt och ska kunna påverka, på detta sett vävs den sociala aspekten in i resonemanget. Hållbar utveckling är en långsiktig process som ständigt måste vara aktuell för att bidra till utveckling, Statens offentliga utredning (SOU 2004:104).

Enligt National Encyklopedin (2008) innebär hållbar utveckling att världens resurser blir jämnt fördelat mellan både människor och länder. Jordens tillgångar ska räcka till så många som möjligt och även i ett längre perspektiv. Om man ser till den Hållbara utvecklingen så används inte tillgångarna i takt med jordens utveckling och tillväxt. Alla individer ska i en Hållbar utveckling få sina primära behov tillgodosedda och detta innefattar även hälsa, trygghet, demokrati och en ekonomisk trygghet (Nationalencyklopedin, Hållbar utveckling, lång version, 2008).

2.2 HÅLLBAR UTVECKLING I LPFÖ 98

Enligt Lpfö 98 (SKOLFS 2006:22) ska pedagoger som är verksamma i förskolan lägga grunden till barnens intresse för samhällets utveckling. Detta ska på sikt växa till varje individs ansvar för omvärlden. Barnens ska i förskolan lära sig respektera miljön. Vidare står det i Lpfö 98 att förskolan ska lägga stor vikt vid miljö och naturvårdsfrågor och inneha ett ekologiskt förhållningssätt. Genom utomhusvistelser och lek i såväl planerad miljö och naturmiljö ska barnen få upplevelser som bidrar till nyfikenhet, intresse och respekt för sin närmiljö och allt levande. Lpfö 98 betonar även vikten av att barn ska få skapa med olika typer av material och använda olika tekniker och på så vis förstå sin delaktighet i naturens kretslopp. Arbetslaget ska ge barnen möjlighet att lära om sitt eget agerande och deras påverkan på miljön samt förstå de funktioner naturen har. Lpfö 98 poängterar också att förskolan är en demokratisk verksamhet och barnen ska vara med i förandet av sin vardag samt delta i hela arbetsprocessen. Det är också i förskolan grunden ska läggas för den respekt och förståelse för miljön som varje individ bör ha.

2.3 FOUNDATION FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION, FEE

FEE är den paraplyorganisation som ligger bakom Eco School och det som sedermera fick namnet Grön Flagga här i Sverige. Under denna rubrik beskrivs varför arbetet växte fram och hur det sedan utvecklats.

Foundation for Environmental Education (fortsatt nämnt som FEE) startade sitt arbete 1981 och har sedan dess verkat för att förmedla kunskaper om ett arbete för en Hållbar utveckling. Riktlinjerna har enligt FEE (2008) varit att arbeta från Agenda 21 och genom en mängd olika projekt och program har de nått ut till länder på alla kontinenter. Alla de länder som har anslutit sig till FEE har en medlem i en internationell styrelse som strävar efter ett tvärvetenskapligt arbetssätt kring Hållbar utveckling. Organisationen är en så kallad paraplyorganisation som har flera organisationer under sig, det gemensamma är att samtliga på ett eller annat sätt arbetar mot en hållbar framtid, Foundation for (Environmental Education, Danish Outdoor Council, FEE, 2008).

2.4 ECO SCHOOL

För att få en förståelse för vad arbetet går ut på både internationellt och nationellt delges här information ur ett internationellt perspektiv där benämningen är Eco School.

Eco School togs första gången upp under den internationella Rio konferensen 1992, där behandlades miljöfrågor samt ett arbete för en hållbar framtid. Utifrån den konferensen startades sedan ett långsiktigt arbete och år 1994 var en ny organisation startad. Syftet var att involvera barn i ett långsiktigt arbete kring att bli bättre på att ta hand om jorden. FEE vill genom sin Eco School nå ut till barn och ungdomar via klassrummet och få dem att vara aktiva i arbetet kring en långsiktig och hållbar utveckling. Eco School satsar först och främst på att få barnen att engagera sig i sin och skolans närmiljö. Programmet vill arbeta för ett demokratiskt arbetssätt där alla parter ska känna sig delaktiga och berörda i arbetet för en hållbar utveckling. Alla individer i skolan ska få möjligheter till utveckling i Eco School och för att få utmärkelsen måste skolan uppfylla sex olika steg (bilaga 4). Efter en tid av aktivt deltagande och utdelning på vägen mot målen så erhåller skolan en flagga som signum för att de är med i Eco School och aktivt strävar mot sina egenformulerade mål, (Eco-Schools International Coordination is hosted by FEE Portugal, 2008a).

2.5 HÅLL SVERIGE RENT, HSR

Håll Sverige Rent är den stiftelse som står bakom Grön Flagg i Sverige, stiftelsen har stått för ett omfattande miljöarbete i Sverige. Här följer exempel på viktiga nedslag i deras arbete för att utveckla Grön Flagg i Sverige.

1962 startade kampanjen "Håll Naturen Ren" vars syfte var att minska nedskräpningen i Sverige. Initiativtagarna till denna kampanj var Naturskyddsföreningen och fram tills 1983 drevs det olika kampanjer med syfte att få ett renare Sverige. År 1983 startades stiftelsen Håll Sverige Rent, de organisationer som står bakom grundandet är Naturvårdsverket och AB Svenska Returpack. Kärnfrågan i stiftelsen, Håll Sverige Rent, historia (2008a) är fortfarande nedskräpning och framförallt att ändra befolkningens attityd till nedskräpning. Detta ses som ett långsiktigt och utmanande projekt. Mottot är "Skräp är fel sak på fel plats, det är fullt och kostar samhället mycket pengar". Håll Sverige Rent är inriktade mot att arbeta nerifrån förskoleåldrarna för att grundlägga en medvetenhet hos barnen att bli miljömedvetna och vilja

ta hand om miljön omkring sig. Sker detta i alla skolor och förskolor i Sverige så menar Håll Sverige Rent att chansen är stor att det utvecklas en hållbar livsstil som är skonsam för miljön. Visionen för stiftelsen, Håll Sverige Rent, miljöpolicy (2008b) är att Sverige ska bli världens renaste land men det poängteras på deras egen hemsida att detta är en vision som ligger långt fram i tiden.

Sedan 1990-talet har Håll Sverige Rent erbjudit olika utbildningar som anpassas efter dem som ska gå utbildningen, genom att de ser till de individuella behoven och därefter utforma kursen. Kurserna är uppbyggda med en kombination av fakta, värderingsövningar och praktiska övningar. Genom detta vill Håll Sverige Rent, historia (2008a) skapa intresse, motivation och en medvetenhet kring olika miljöproblem. Dessa punkter är enligt stiftelsen grunden för ett hållbart och livskraftigt miljöarbete. Även om varje utbildning anpassas efter anlitarens behov så har Håll Sverige Rent stiftelsen ändå en pedagogisk grundsyn som de arbetar efter, KAB modellen, där de lägger fokus på tre olika begrepp: Kunskap, Attityd samt Beteende och över dessa begrepp sker sedan ett tvärvetenskapligt upplägg. Utöver kurser driver Håll Sverige Rent en mängd olika kampanjer, projekt och utdelningar av olika miljöutmärkelser där de premierar ett gott miljöarbete inom olika områden. De vill uppmuntra och ge support till föreningar, skolor och andra organisationer som väljer att ha ett aktivt handlande mot en Hållbar utveckling och här finns miljöutmärkelsen Grön Flagg med (Håll Sverige Rent, om oss, historia, 2008a).

2.6 GRÖN FLAGG

Grön Flagg är det centrala begreppet i denna uppsats och här följer deras historia, arbetssätt främst i förskolan och hur de inriktar sina krafter för en bättre Hållbar utveckling i Sverige.

I broschyren Grön Flagg – Hållbarhet på riktigt (2009) definieras Grön Flagg som ett miljöledningssystem anpassat för skola och förskola där alla i personalen samt barnen ska bidra till arbetet. Grön Flagg är ett redskap för ett långsiktigt och strukturerat arbete kring miljöfrågor samt en Hållbar utveckling. Vilka strävansmål förskolan eller skolan ska ha i detta avseende bestämmer pedagoger och barn tillsammans. Varför en förskola eller skola bör skaffa Grön Flagg beskriver stiftelsen, Håll Sverige Rent, miljöutmärkelsen Grön Flagg (2008c) på följande vis:

- Håll Sverige Rent ger verktyg för att jobba demokratiskt och långsiktigt med att göra verksamhet hållbar inför framtiden. Skolan eller förskolan får också tillgång till en mängd olika material från Håll Sverige Rent
- Skapa nya kontakter med skolor och förskolor som också arbetar aktivt med miljöfrågor och strävar efter en Hållbar utveckling
- Den Gröna Flaggen ger skolan en profil som miljövänlig och att det är en skola eller förskola som strävar efter en hållbar framtid.

När skolan eller förskolan tagit initiativ till att ansöka om medlemskap i Grön Flagg så väljer de att inrikta sig mot ett av sex teman som finns för att det ska bli ett koncentrerat mål och fokus. De teman som finns i nuläget är: Klimat och energi, kretslopp, vattenresurser, närmiljö, livsstil & hälsa samt deras senaste tillskott konsumtion (bilaga 3) Efter att ha valt ett av tidigare nyss nämnda teman går skolan eller förskolan vidare och formulera sina mål som de ska sträva emot. Det är först nu det aktiva arbetat börjar med aktiviteter, lektioner och allt vad förskolan vill göra. Tidigast ett halvår eller senast ett och ett halvt år ska skolan eller förskolan ha skickat in en redovisningsrapport om hur arbetat har fortlöpt och vad de har nått för resultat. Grön Flagg organisationen går sedan genom redovisningsresultat och fattar därefter ett beslut om verksamheten kan erhålla en Grön Flagg och därmed få ut sin certifiering, (Grön Flagg – Hållbarhet på riktigt, 2009).

2.6.1 Att arbeta med ett temaområde och avsluta det

Grön Flagg har som tidigare nämnt sex olika temaområden som förskolor och skolor kan arbeta med. På Grön Flaggs hemsida, Håll Sverige Rent, Steg för steg till Grön Flagg (2008d) går det läsa om att när ett område är slutfört får förskolan välja ett nytt tema och skriva nya mål att sträva mot. För att få behålla den Gröna Flaggan måste verksamheten vara ständigt aktiv mot nya mål och välja nya temaområden annars dras certifieringen in och den Gröna Flaggan får inte vara hissad. Grön Flagg och Håll Sverige Rent menar på att när du väljer ett nytt område får du ny inspiration och drivkraft att kämpa vidare mot en Hållbar utveckling. Det är också lättare att få barnen med sig om de får arbeta med något nytt område. Målet är att bearbeta och genomföra ett tematiskt arbete med varje område. För att hålla sin skola eller

förskola uppdaterad är det viktigt att vara aktiv på hemsidan, där det finns ett nätverk för alla inskrivna enheter med tips och idéer för att komma vidare i arbetet.

2.6.2 De fyra ledorden

Eco School har tillsammans med alla underorganisationer däribland Grön Flagg instiftat fyra ledord för att arbetet ska bli hållbart. Dessa ord ska följas och vara stommen i det arbete en skola säger ja till genom att ansöka om certifiering. Eco School, fördelar med miljöprogrammet (2008b) beskriver nyckelorden på följande vis:

– Underifrånperspektiv

Initiativet med ett långsiktigt arbete mot en bättre miljö och en Hållbar utveckling måste komma inifrån verksamheten, från barnen, personalen och övriga som har del i skolans verksamhet. Finns det ingen inre drivkraft eller motivation blir det inte heller ett arbete med känsla och intresse.

– Delaktighet

Alla på en förskola ska samverka i arbetet med Eco School. Detta ska ske på en demokratisk basis och alla ska delta i arbetet utifrån sina egna förutsättningar. Detta inkluderar även skolläda, lokalvårdspersonal, kökspersonal och föräldrar. Alla som på något sätt har del i skolan eller förskolans verksamhet ska bidra till arbetet.

– Handling

Ett arbete i Grön Flaggs anda omfattar även en aktiv undervisning på barnens nivå. Allt går att omformulera så det passar just den barngrupp pedagogerna befinner sig i. Det är viktigt att inte glömma bort det praktiska arbetet, ett aktivt görande som förbättrar miljön och en hållbar utveckling. Arbetet kring Grön Flagg ska genomsyra alla delar av en förskolas vardag.

– Öppenhet

När en förskola säger ja till att medverka och jobba med Grön Flagg skall den även vara öppen mot att dela med sig av de egna erfarenheterna kring arbetet. Genom att vända sig till samhället och berätta om verksamhetens arbete, visa upp vad arbetet står för samt vad verksamheten gjort ger även motivation till att fortsätta sträva framåt.

2.7 GRÖN FLAGGS MILJÖSTYRNINGSSYSTEM

Grön Flagg förhåller sig noggrant till två miljöstyrnings och miljöredovisningsordningar som under två kommande underrubrikerna kommer att beskrivas. För att förstå hur Grön Flagg förhåller sig till miljöfrågor och miljöarbete är det relevant att tillägna sig information om miljöstyrningsföroddningarna, EMAS och ISO14001

2.7.1 Eco Management and Audit Scheme, EMAS

EMAS, på svenska översatt till EU:s miljöstyrnings- och miljöredovisningsordning instiftades av Europas miljöministrar 1993 och är en av de två miljörestriktioner som skolan eller förskolan väljer att arbeta kring om de väljer att ansluta sig till Grön Flagg. På EMAS officiella hemsida presenteras restriktionen som ett effektivt redskap i arbetet mot en Hållbar utveckling. De är dock noggranna med att poängterar att restriktionen är ett frivilligt tillvägagångssätt mot en bättre miljöstyrning och en ständig förbättring kring det globala miljöarbetet. Deras motto är att hellre förekomma än förekommas, genom dessa ord hoppas de uppmuntra företag och andra organisationer att gemensamt sträva efter en Hållbar utveckling (Vad är Emas?, 2008a).

Genom att aktivt agera strävar EMAS efter att den negativa utveckling som sker i världen ska vändas. Grunden ligger i att människor måste ändra sitt synsätt och ha en positiv inställning istället för passivt se på när miljöhanteringen inte är i takt med jorden. Det vill säga vi lever inte efter vad världen och naturen klarar av. Från början var miljörestriktionen endast till för företag som ville arbeta miljömedvetet men sedan EMAS ändrade sin förordning år 2001 så gäller den nu alla och därmed även förskolor och skolor som vill arbeta aktivt mot en hållbar utveckling, (Vad är Emas?, 2008a).

För att företaget eller organisationen ska få ansluta sig till EMAS ställer förordningen vissa krav. Organisationen måste genomgå en miljöutredning i inledningskedet där en analys av hela verksamheten görs utifrån miljösynpunkt. Med utgångspunkt från analysen skapar organisationen en egen miljöpolicy där övergripande handlingsprinciper samt översiktliga mål växer fram och här tas även miljölagstiftningen i beaktning (bilaga 5). När miljöpolicyen med dess tillhörande mål är klara utvärderas verksamheten på nytt. Efter denna utvärdering skrivs sedan mer specifika miljömål som verksamheten sedan arbetar aktivt kring. På vägen mot

miljömålen skrivs ett miljöprogram där organisationen beskriver vad som gjorts för att komma fram till de egenskrivna miljömålen samt vilka ytterligare åtgärder som måste göras. Programmet ska även innehålla en tydlig tidsplan. För att arbetet ska bli så effektivt som möjligt upprättas en organisation i verksamheten som är ytterst ansvarig för arbetet kring EMAS. Miljörestriktionen är ett kontinuerligt arbete och därför medföljer förpliktelsen att systematiskt dokumentera och utvärdera arbetet kring miljöstyrningen så objektivt som möjligt. Alla som verkar i organisationen skall ta del av arbetet och vara aktiva mot de gemensamma målen under alla delar av arbetet. Varje år görs en mer omfattande miljöredovisning där all information skall finnas tillgänglig, t.ex. hur har det gått, vad skall förbättras, följs miljöprogrammet samt en mer noggrann redovisning kring resultatet, (Miljöredovisning enligt EMAS, 2008b).

När en organisation väjer att arbeta efter de restriktioner som EMAS år 2001 publicerade ger ledningsgruppen i de anslutna organisationerna uppdraget att säkerhetsställa ett antal punkter gällande miljöpolicy (bilaga 5). Vidare skriver EMAS att de är ett komplett system (2008c) för modern miljöstyrning, med detta menas att de har alla de kärnelement som skall ingå i ett miljöstyrningssystem: en miljöutredning, en klar miljöpolicy, tydliga miljömål samt ett miljöprogram för ett aktivt handlande. EMAS har även en miljörevision samt kontrollanter som ser efter att de anslutna organisationerna följer de restriktioner som EU:s miljöministrar gjorde första gången 1993 samt förändrade som tidigare nämnt år 2001 (Vad är Emas? 3. Ett komplett miljösystem, 2008c).

2.7.2 ISO14001

Miljöledningssystemet ISO14001 har som syfte att ge företag och organisationer bättre förutsättningar att hantera miljöfrågor och arbeta efter en god miljöpolicy. Systemet är precis som EMAS en frivillig restriktion och de menar att ett företags eller organisations miljöpolicy är grunden för att forma en god miljöstrategi. Att upprätthålla en god planering av miljöarbetet är ett verktyg som fokuserar på att förbättra verksamheten ur miljösynpunkt skriver Verket för näringslivsutvecklare, Nutek (2008) påtalar även de att ISO14001 tillsammans med EMAS de mest använda miljöledningssystemen för organisationer (Mer om ISO 14001 och EMAS, 2008).

Skillnaden mellan ISO14001 och EMAS är att den förstnämnda inte ställer krav på den anslutna organisationen vilket EMAS mycket tydligt gör med sina förordningar. De kräver även som tidigare nämnts en kontinuerlig rapportering och att de offentliggör sitt arbete, detta är dock inget som ISO14001 kräver. Det övergripande målet för nämnda miljöledningssystem är enligt Nutek (2008) att hjälpa till att organisera ett miljöarbete och de ser sig själva som ett redskap för organisationer. Hela deras arbete är uppbyggt efter och innehåller en miljöpolicy, planering, genomförande, uppföljning samt en förbättring. Om en organisation väljer att ansluta sig till detta så får de hjälp och guidning från ISO14001 restriktioner (Mer om ISO 14001 och EMAS, 2008).

I SIS Projekt miljölednings lägesrapport (nr 3/2006) presenteras de viktigaste punkterna för att lyckas med miljöledningssystemet:

- Planera, prioritera och integrera miljöaspekter i hela verksamheten och beskriva verksamheten ur en miljövinkel.
- Genomför en verksamhet från de miljöaspekter som kommit fram genom planeringen.
- Följa upp och identifiera det arbete som gjorts och utvärdera från de punkter som kom fram i planeringen samt reflektera över hur arbetet fungerat.
- Förbättra, efter att verksamheten har följts upp och utvärderas staplas nya mål upp med rubriken: Vad kan vi förbättra tills nästa gång.

2.8 DEN HÅLLBARA FÖRSKOLAN

Det finns, som tidigare nämnts, ännu inte några tryckta böcker specifikt om Grön Flagg. Många gånger har dock Grön Flagg dykt upp i artiklar där arbetet beskrivs i olika förskolor som den "Hållbara förskolan". Under denna rubrik behandlas Grön Flagg genom olika artiklar samt texter om Hållbar utveckling.

I den statliga offentliga utredningen (SOU 2004:104) framgår att människans livslånga lärande börjar i förskolan där barnen får lära sig grunderna i Hållbar utveckling. Den tidiga introduceringen bidrar till att barnen får lära sig fokusera både lokalt och globalt kring miljöfrågor. Arbetet i förskolan ska genomsyras av praktiskt görande och sociala gemenskaper i barngruppen, Statens offentliga utredning (SOU 2004:104). Genom ett arbete med Grön Flagg introduceras barnen tidigt i ett aktivt miljöarbete, Gejdner, & Lindström,

(2008) påtalar detta i sitt examensarbete där de gjort en kvalitativ undersökning både i en förskola och i en grundskola. Barnen i förskolan var medvetna om komposteringar och olika delar i miljöarbetet men själva symbolen Grön Flagg och dess innebörd hade de inte tagit till sig framgår de i de intervjuer som genomförts. Pedagogerna berättade även att de inte gått in på detta närmre utan satsar istället helhjärtat på att barnen skulle bli delaktiga i miljöarbetets olika delar.

Tharing, kommunfullmäktige i Göteborgs moderater med ansvar för skolfrågor, lyfter Grön Flaggs värde inom barnomsorgen Tharing (2008) menar att skolor och förskolor har ett stort ansvar för att bidra till en Hållbar utveckling. Det är viktigt att tidigt i livet få kunskap om miljö och Hållbar utveckling för att kunna förstå samband och utvecklas samt att se sin egen roll i arbetet. Det har varit uppe till diskussion att stadsdelnämnderna ska stötta verksamheter till en bättre miljö och få dem att certifiera sig med Grön Flagg. Nyligen lades även en motion in att samtliga av Göteborgskommuns förskolor ska ansöka och certifiera sig som Grön Flagg förskolor. Motionen finns tillgänglig på Göteborgs moderaters hemsida. Efter mejlkontakt med Tharing (2008) berättade hon om att motionen avslagits.

”Tidningen Förskolan” delger läsaren om en förskola som arbetat efter Grön Flaggs miljöriktlinjer sedan 2003. Textförfattarna Björkman och Melander (3/8 2008) låter läsaren följa med en förskolegrupp som ger sig ut i skogen för att erfara och lära om naturens olika rikedomar. Barnen får en upplevelse om vilka växter och djur som bryter ner jorden och hur livscirkeln ser ut för olika djur såsom maskar och gråsuggor. På förskolan finns också en kompost där barnen får daglig kunskap om hur användningen av det går till. Målet med miljöarbetet är att barnen ska få en daglig kontakt med kretsloppsverksamhet och att de ska väcka intresse och lust till att vilja lära mer. Pedagogerna i artikeln menar också att det är viktigt att uppleva naturen med alla sinnen och att kunna diskutera och reflektera om det enskilt och i grupp för att få en förståelse. Den aktuella förskolan har arbetat efter Grön Flaggs riktlinjer sedan 2003.

I ”Tidningen förskolan” (3/2006) berättar textförfattaren Annika Claesdotter om ett arbetslags arbetssätt med naturen och hållbar utveckling. På förskolans gård finns det grönområden och planterad växtlighet där barnen kan leka och upptäcka i naturen. Pedagogerna menar att det

är viktigt att barnen får lära sig värna om och upptäcka fördelarna med en grön miljö i verksamheten. De anser också att barnen stimuleras och får en mer varierad verksamhet när naturen och miljön blir en naturlig del av de pedagogiska aktiviteterna. Förskolan har certifierat sig som Grön Flagg och denna certifiering styr deras arbete kring Hållbar utveckling. Pedagogers engagemang är av stor betydelse för att ett miljöarbete ska fungera i den pedagogiska verksamheten. Granath, & Jansson (2007) skriver i sin C-uppsats att det många gånger är just engagemanget som är det viktiga för att ett hållbart miljöarbete ska kunna bedrivas i en skolverksamhet. De kvalitativa intervjuer som författarna genomfört visade att varje förskola som bedriver ett aktivt miljöarbete behöver en eller ett par eldsjälar för att arbetet ska utvecklas framåt.

En annan förskola lyfter också Grön Flaggs arbete som en viktig del för att lära barnen om miljö och att få in det på ett naturligt sätt i verksamheten. Karin Björkman skriver i "Tidningen Förskolan" (3/2004), om pedagoger som har valt att arbeta med Grön Flagg och de anser att detta bidrar till en bättre förståelse för hur närmiljön fungerar samt att det skapar många frågor och en nyfikenhet till att lära sig mer om natur och miljö. Det finns många djur och växter i närområdet som barnen lätt kan lära sig och anpassa kunskapen till och som i sin tur kan användas i förskolans vardag.

I ytterligare en artikel från "Tidningen Förskolan" av Emilie Stendahl (3/2007) resonerar pedagoger kring risker med att bli certifierad utan att varit delaktig i beslutet själv. Det finns kommuner som certifierar alla sina förskolor och då anser pedagogerna att det mer känns som ett krav än ett lustfyllt arbetssätt. Vidare menar de att kraven blir att vissa pedagoger inte tar arbetet på allvar och att de kanske inte har tillräcklig kunskap om hur de ska lägga upp arbetet. Pedagogerna i artikeln vill att kommunerna informerar bättre hur det ska gå till om arbetet ska bli rättvist och hållbart.

Natur och miljö, grön flagg (2008), betonar värdet av Grön Flagg. De anser att om barnen får ta del av både arbetet och utvärderingen med Grön Flagg så skapas en stor förståelse för Hållbar utveckling. Vidare bedömer det att Grön Flagg också är ett lätt miljöarbete att få in i pedagogiska verksamheter eftersom det kan anpassas efter barnens ålder och förskolans egen planering.

På Rädda Barnens hemsida finns Förenta Nationens barnkonvention tillgänglig, här framgår det tydligt i artikel 29 under rubriken utbildning och syfte, att barnen ska få lära sig värna och ta hand om sin miljö för att genom detta bidra till ett hållbart samhälle. Vidare står det att barnen under sin skolgång ska förstå den egna nationens värden men även se det globala värdet på jorden. Barnen ska också få en förståelse och kunskap om vikten av att leva ansvarsfullt både när det gäller sig själva som enskilda individer men även mot andra. (Rädda barnen, 2008).

3. METOD

I denna del av uppsatsen motiveras val av metod samt hur tillvägagångssättet sett ut. Här presenteras även de etiska övervägande som tagits i beaktande. En redogörelse för urvalet finns också att tillgå.

3.1 VAL AV METOD

Den valda undersökningsmetoden är kvalitativa intervjuer med fem pedagoger som arbetar i förskolor som har Grön Flagg-utmärkelsen. Tre av förskolorna ligger centralt i en större tätort och två ligger placerade i ett mindre samhälle, alla förskolor tillhör dock samma skånska kommun. Valet av metod föll på intervjuer eftersom det är ett bra tillvägagångssätt när målsättningen är att få djupgående information. Enligt Bryman (2002) kan en kvalitativ intervju fortfarande räknas som kvalitativ även om den innehåller en viss struktur och den som intervjuar håller sig till en förskrivna guide med frågor eller teman. Den som svarar på frågorna ska få utrymme att utveckla sina svar förhållandevis fritt. En kvalitativ intervju kräver att den som ställer frågorna är väl inläst på området för att kunna skapa något som liknar ett mer djupgående samtal kring ett specifikt ämne. Ett vanligt hjälpmedel, som användes under våra intervjuer är diktafon och den användes för att lättare kunna analysera materialet i efterhand. Det finns en medvetenhet om att detta ger ökat arbete i och med att en transkription tillkommer. Bryman (2002) anser, för att det ska bli en kvalitativ intervju bör den som ställer frågor kunna skapa följdfrågor efter respondentens svar. Under intervjuerna med pedagogerna är ett mål att kunna fånga upp deras tankar och ställa eventuella följdfrågor efter dessa.

Den kvalitativa forskningsintervjun bygger på ett samtal mellan två parter där den gemensamma länken är ämnet och dess innehåll. Kvale (1997) beskriver ämnet som den intervjupersonen svarar på som en del av personens livsvärld och hur den förhåller sig till den. Kvale (1997) menar att den *professionella intervjun* kan utforma sig på olika sätt oavsett om det gäller rättslig utfrågning eller forskningsintervju. De har olika syften men är ändå av liknande struktur när det gäller frågeställning. I båda fallen är det den professionella intervjuaren som har makt över intervjupersonen eftersom den mer eller mindre ställer upp på egna villkor. Men författaren poängterar även att dialogen bygger på ett samspel och ömsesidighet där intervjupersonens svar är i främsta fokus för att hitta en gemensam väg till

resultatet. Kvale (1997) menar att en kvalitativ intervju kräver stor kompetens hos intervjuaren då den måste vara väl insatt i ämnet och ska ha kunskap om tillvägagångssättet att kunna föra en dialog på ett kvalitativt vis för att få fram den information som efterfrågas.

I Gay Karnung (2001 s.156) *Röster om kvalitativ forskning* beskriver två andra forskare, Rist och Ingersoll att kvalitativ forskning ska svara på frågan, ”vad är det som pågår”? I denna uppsats vill vi svara på frågan hur det enligt pedagogerna går till när en förskola haft Grön Flagg en tid. En sammanställning och ett resultat över detta uppnås genom kvalitativa intervjuer med pedagoger som verkar i förskolor med ett Grön Flagg-arbete. Kvalitativ forskning beskrivs genom olika forskare i Karnung (2001) som en skildrande metod vilket intervjuer ger upphov till genom ett ingående samtal där pedagoger ger sin syn och sitt förhållningssätt till Grön Flagg.

Adrian Holliday (2002) för fram i *Doing and Writing – Qualitativ Research* att en viktig del av en kvalitativ undersökning är det sociala mötet. Här får forskaren en chans att se problemen och möjligheter i ett verkligt perspektiv. Genom kvalitativa intervjuer skapas ett möte där respondenten får möjligheter att ge sin bild och verklighet genom att svara på öppna frågor och därifrån utveckla sina tankar.

3.1.1 Etiska överväganden

Innan intervjupersonerna kontaktades så togs etiska överväganden i beaktning. Sammanfattningsvis så innefattar principerna åtta regler där de centrala är att respondenten informeras om vad projektet handlar om. Den som medverkar i undersökningen skall ha rätt att bestämma hur länge intervjun ska pågå samt få avbryta undersökningen om något oförutsett inträffar. Den enskildes integritet ska skyddas om så önskas och om identiteten är av relevans ska särskilda papper undertecknas (Vetenskapsrådet 2002). Uppgifterna är endast relevant för den aktuella forskningen och utomstående har ej rätt till materialet.

3.2 URVAL

Fem pedagoger har intervjuats på fem olika förskolor, de olika verksamheterna ligger placerade i samma kommun i södra Sverige. För att kunna skönja ett resultat som visar hur en verksamhet med Grön Flagg fungerar samt hur de förvaltar sitt certifikat så anser vi att fem intervjuer är ett skäligt antal för att få fram ett varierat eller enhetligt resultat. Anledningen till varför intervjuerna är genomförda i samma kommun beror dels på närheten för oss samt att många förskolor med Grön Flagg ligger placerade i denna del av Södra Sverige. Förskolorna har även samma kommunala skolplan och riktlinjer att rätta sig efter.

3.2.2 Presentation av intervjuade pedagoger

För att skapa en bild av de pedagoger som blev intervjuade följer här en kort beskrivning av deras utbildning samt hur länge de arbetat i barnomsorgen. Presentationen finns tillgänglig i uppsatsen för att lättare kunna följa redovisningen av resultatet. Pedagogerna är benämnda från Pedagog A till och med E.

- Pedagog A är utbildad barnskötare och har varit verksam i 20 år samt läst en pedagogikkurs på högskolenivå.
- Pedagog B är utbildad förskollärare och har varit verksam i 25 år.
- Pedagog C är utbildad förskollärare och har varit verksam 25 år
- Pedagog D är utbildad förskollärare och har varit verksam i 25 år samt en vidare utbildning i trädgård och miljökunskap.
- Pedagog E är utbildad barnskötare och har varit verksam i 20 år samt läst en pedagogikkurs på högskolenivå.

3.3 GENOMFÖRANDE

Vi utgick från problemformuleringen när intervjufrågorna skulle utformas och för att få uppslag till relevanta frågor var forskningsbakgrunden en värdefull hjälp. Frågorna bearbetades bland annat genom att lyftas upp till diskussion med varandra och studiekamrater där responsen blev en hjälp till fortsatt bearbetning. När intervjufrågorna betraktades som klara började sökandet efter förskolor med Grön Flagg-utmärkelse. För att få kontakt med förskolor som innehar certifieringen användes en offentlig lista som finns tillgänglig på Håll Sverige Rents hemsida, här finns telefonnummer och kontaktpersoner angivna. En av oss

ringde sedan runt och fick kontakt med de olika förskolornas ansvarige för miljöutmärkelsen. Vid telefonkontakten delgav även respondenten de etiska principerna så som anonymitet, uppsatsens ämne och syfte. Under samtalet tillfrågades pedagogerna om de tillät att intervjun spelades in för att underlätta efterbearbetning.

Varje intervju har utförts ute på respektive pedagogs arbetsplats och i fyra av fem fall har de genomförts i ett enskilt rum. Den intervju som inte gjordes avskilt genomfördes under förskoleavdelningens vila mitt på dagen och inga barn var närvarande under samtalet. Under de aktuella intervjuerna har båda författarna varit närvarande med det är endast en som i huvudsak ställt frågorna. Pedagogerna har meddelats när bandspelaren har startats och när bandspelaren stängts av har pedagogerna även givits möjlighet att diskutera tankar som framkommit under inspelningen samt få visa upp Grön Flagg-material och sina respektive arbetsplatser.

Bearbetningen av de inspelade svaren har delats upp och avlyssnats samt transkriberats enskilt efter en gemensam mall. Sedan har det nedskrivna materialet gemensamt lästs igenom. Efter att alla transkriberingar gjorts sammanställdes likheter och skillnader mellan svaren för att urskilja ett resultat. Resultatet analyserades och sammanställdes i ett dokument och har senare jämförts med forskningsbakgrunden i förhållande till syfte och problemformulering för vidare tolkning och bearbetning.

4. RESULTAT

I följande avsnitt har vi sammanställt resultatet. Utgångspunkten för indelningen av rubriker är de frågor vi ställt till pedagogerna när intervjuerna genomförts (bilaga 2). Före analys av resultat finns en kortfattad summering av resultatet i förhållandet till frågeställningen.

4.1 MILJÖARBETE ÄR VIKTIGT OCH INTRESSANT

Som inledande fråga fick pedagogerna svara på hur och varför förskolorna har Grön Flagg-certifierat sig. Det gemensamma för pedagogerna var deras intresse för naturen och engagemang för miljöfrågor. Pedagog B och C hade erfarenheter kring Grön Flagg från tidigare arbetsplatser. De betonade att det inte går att flytta med sig tidigare certifieringar utan de fick starta upp ett helt nytt Grön Flagg arbete. Ingen av dessa två hade stött på motstånd när de presenterat idéerna om arbetssättet utan mött ett stort intresse från sina kollegor.

De två intervjuer som genomfördes på landsbygden gjordes på samma ort och här hade förslaget om Grön Flagg kommit från ledningen för barnomsorgen i samband med omläggning av sopsystemet. Förslaget möttes då med glädje och engagemang från båda förskolorna. Både Pedagog och A och E ansåg att tidpunkten för att starta upp ett omfattande miljöarbete kom rätt. Ingen av de två upplevde det som ett krav utan som något lustfyllt och självklart. Sedan år 2003 har deras båda förskolorna genomfört flera teman och ingen av förskolorna har tappat intresset utan det är samma drivkraft och glädje kring Grön Flagg-arbetet.

Pedagog D hade kommit i kontakt med ett aktivt miljötänkande genom en längre tjänstledighet då hon gått vidareutbildningar i trädgård och naturkunskap där Hållbar utveckling och miljöfrågor var centrala begrepp. Under den perioden samlade hon ny energi och en helt annan syn på miljöarbete i förskolan skapades:

Jag kom tillbaka från min tjänstledighet med förnyad kraft. Då tyckte jag det här med miljö som man läst mycket om på den utbildningen, så när man tänkte efter här så märkte man att vi låg ganska mycket efter här. (Pedagog D)

4.2 MÅLEN OCH VÄGEN DIT ANPASSAS EFTER BARNEN

Två av de frågor som ställdes till pedagogerna var kring de mål som formuleras till varje tema samt hur det följs upp i förskolans verksamhet. Samtliga av de svarande pedagogerna har nämnt barnen som det centrala, deras intresse och ålder spelar stor roll för varje temaområdets mål. Tre av pedagogerna tycker barnens ålder var av stor betydelse för hur arbetet utformades och allt läggs på barnens nivå. Även om alla på varje förskola hade samma mål så utformas varje avdelnings arbete efter barngrupperna.

Eftersom man ska jobba med barnen och målen får det inte vara för högt. Jag jobbar på en småbarnsavdelning det är skillnad om man är på syskon, då kan man ta det lite svårare. (Pedagog E)

Pedagog C talade om ett övergripande samarbete över åldrarna då förskolan samverkar med en grundskola upptill årskurs 5. De hade samma mål men en stor spridning på arbetssättet, samtliga av målen berördes såväl i skolan som i förskolan. Pedagogen menade att på förskolan var det lite svårare att bearbeta och uppfylla alla mål. Hur mycket energi som lades på varje mål anpassades därför efter barngruppen.

Pedagog D nämnde ett stort övergripande mål där deras verksamhet vill ge barnen kunskaper och en medvetenhet om att de är en del av miljön såväl psykiskt och fysiskt. Alla teman vävs in i varandra, men andemeningen är att människor ska vara rädda om varandra och miljön. Oavsett hur målen ser ut är det barnen som är det viktiga och arbetet anpassas efter barngruppens ålder samt intressen. Samtliga av de förskolor som besöktes samarbetade över åldrarna och utgick från samma mål på hela förskolan och i ett fall även grundskolan.

4.3 ARBETET SYNLIGGÖRAS I SAMSPELET MED BARNEN

Pedagogerna fick svara på två frågor som kretsade kring hur de följer upp sina mål samt hur det synliggörs att förskolan innehar Grön Flagg. Alla pedagoger berättade att den övergripande utvärderingen och uppföljningen av målen görs när miljörådet sammanställer rapporten som ska skickas in till Grön Flagg. Här sammanställs all dokumentation och det material som hör till redovisningen. Två av pedagogerna lyfte även fram att det visar sig i det vardagliga arbetet, rutinsituationer och i leken om barnen har förstått innebörden kring det

aktuella temaområdet. Pedagogerna pekade också på att det inte ska vara något svårt utan enkelt och roligt i vardagen att arbeta med Grön Flagg.

Som den mest påtagliga symbolen för Grön Flagg nämnde alla pedagoger flaggan. Fyra av de fem förskolorna hade en flaggstång på gården där flaggan hängde som bevis för att verksamheten är certifierad. Den förskola där Pedagog A är verksam finns det inte någon flaggstång utan istället hänger de upp en fasadflagga vid speciella tillfällen. För att visa upp sin verksamhet för föräldrar och andra intresserade hade Pedagog D och B utställningar vid varje temaavslutning. Båda pedagogerna vittnade om att detta var uppskattat både av barnen, deras föräldrar och allmänheten. De fem besökta förskolorna hade också Grön Flagg-information i hallen såsom informationsblad, barnens skapande och dylikt.

När ett tema är avslutat tas kunskaperna med in i nästkommande och det barnen och pedagogerna lärt sig tillsammans speglas i verksamheten. Pedagog E visade dock en kluvenhet kring att när arbetslaget lämnat ett område så ska de gamla målen tas med in i det nya. Även om de gamla målen hålls vid liv så anser pedagogen att det är ett omfattande arbete att hålla kvar vid allting samtidigt som det nya förs in i verksamheten. Pedagogen menade att även om den vuxne har kännedom och tänkande kring det föregående temat, så har inte de nyinskolade barnen varit med om det föregående temaområdet.

4.4 UPPLÄGGET ÄR VÄL FUNGERANDE

När pedagogerna fick redogöra för hur de ser på certifieringens upplägg framgick det att alla fem förskolorna hade ett väl fungerande miljöråd där de får hjälp, stöttning och idéer av varandra. Här sammanställs även allt som har gjorts för att förbereda inskickning av rapporter till Grön Flaggs organisation. Det enda problemet som två av pedagogerna lyfte fram var att Håll Sverige Rents hemsida inte fungerat korrekt. Den ena förskolans material försvann under en omorganisation:

Det har vart lite kladd med våra certifieringar för att de har bytts folk på Håll Sverige Rent och våra grejer försvann. Så vi har fått lite dispens, det är ju jättejobbigt att leta upp alla dokumentationer och sånt. (Pedagog A)

En annan av pedagogerna, Pedagog D var också lite kritisk till huvudkontorets organisation, hemsidan fungerade inte som den skulle och det har varit allmänt rörigt. På ett lokalt plan har det fungerat bra. Efter en tid av visst missnöje mot huvudkontoret har Grön Flagg dock gått ut med att de haft organisatoriska problem med omplacering av personal och denna information har nu nått fram till förskolorna. Riktlinjerna anser pedagogerna underlättar Grön Flagg-arbetet avsevärt, Pedagog B anser att anvisningarna är nödvändiga för att arbetet ska fungera och även Pedagog E nämner att arbetet i miljögruppen fungerar väl tack vare direktiven från Grön Flagg.

4.5 I VARDAGEN SPEGLAS BARNENS FÖRSTÅELSE

Samtliga pedagoger menar att det är främst i det vardagliga arbetet som det framgår om barnen tagit till sig Grön Flaggs budskap. När frågan ställdes om hur pedagogerna anser att barnen uppfattat certifieringen förklarar ett par av pedagogerna att barnen specifikt inte förstår Grön Flagg som symbol. Vidare nämnde de att barnen förstår innebörden genom praktiska göromål såsom sopsortering samt fysiska upplevelse som att vara ute i naturen. Alla svarande pedagoger är noga med att påpeka att de talar mycket om sin certifiering med barnen och visar flaggan. Pedagog E beskrev det konkret att barnen själva får sortera sitt skräp såsom pappersinsamling och kompost. Hon var imponerad över hur fort barnen tog till sig kunskaperna även i de lägre åldrarna, 1-3 år.

Pedagog A och C nämnde det viktiga med en kontinuerlig dialog med barnen kring Grön Flagg och dess betydelse, pedagogerna tog till vara på barnens frågor och återkopplar till dessa under det dagliga arbetet. Pedagog B och D talade om hur viktigt det är med arbetslagets engagemang och hur Grön Flagg presenteras för barnen. Pedagog B menade att presenterar man det på ett roligt och intressant sätt så fångas barnen, vilket även Pedagog D uttryckte genom att utgå från barnens intresse och tankar sedan utveckla Grön Flagg arbetet:

Återigen det där med att fånga någonting som barnen är intresserade av va. Jag tror inte man ska planera sådana här stora arbeten för mycket utan man ska se vart vindarna går. Vad barnen är intresserade av då blir det lättare. (Pedagog D)

4.6 LPFÖ 98 VÄVS IN AUTOMATISKT

Frågan om hur Lpfö 98 kopplas till arbetet med Grön Flagg gav spridda svar. En av pedagogerna nämnde att läroplanen inte fanns med i tanken när Grön Flagg instiftades på förskolan. Senare har de dock insett att det per automatik kommer in i arbetet, samtliga pedagoger menade på att det inte fanns några problem med att få in läroplanen i Grön Flagg. Pedagog A berättade att det är främst i utvärderingsstadiet kopplingar till Lpfö 98 blir tydliga och Pedagog E hänvisade till den lokala arbetsplanen att de haft Lpfö 98 som grund för planeringen. De andra tre pedagogerna, Pedagog D, B och C hade inte haft det med i tankarna från början eller i sin planering utan det är i efterhand när de har tänkt till och som de reflekterat över att Lpfö 98 finns med:

Det kan jag ju säga som så. Det var ju inte det vi funderade kring när man startade upp Grön Flagg. Om du sitter och lusläser läroplanen så är det så va. Visst tänker man på det nu, så det så. (Pedagog D)

Även om det från början inte låg någon tanke hos flera av pedagogerna att det var ett samband mellan läroplanen och Grön Flagg arbetet så har alla i efterhand tänkt och kopplat till Lpfö 98 och det sker utan någon större ansträngning. De låter det finnas där automatiskt, både i utvärdering men i ett fall är det medtaget även under planeringen som en del av pedagogens uppdrag.

4.7 UPPLEVA UTOMHUS OCH MED ALLA SINNEN

Via frågan om hur barnen integreras i arbetet visade det sig att det ligger stor tyngd i utomhusvistelse och sinnesupplevelser. Två av de pedagoger som intervjuades poängterade vikten av att barnen får uppleva med alla sinnen för att skapa en förståelse för hur viktig miljön och arbetet omkring den är. Pedagog D och B uttryckte att olika typer av skapande var av betydande roll för att barnen ska integreras på sin nivå, även den fria lekens viktiga funktion var bidragande för barnens förståelse. Pedagog E gick ett steg längre i sitt resonemang där hon uttryckte sitt intresse för tematiskt arbete med sinnen i fokus:

Då har vi jobbat att dom har fått vara med att plocka bären i skogen och så gör vi utflykter till skogen så e det ju bygger kojor. Sen att man får uppleva med alla sina sinnen, smaka på bären och lukta på skogen. (Pedagog E)

Alla förskolor betonade det viktiga i att vara utomhus och har eller hade haft tema skogen, ett tema som alla ansåg vara väl fungerande i förskolan. Samtliga verksamheter hade certifierats i tema Livsstil & Hälsa och detta ansåg pedagogerna gav upphov till arbete med alla sinnen samt utomhusvistelser.

4.8 SUMMERING AV RESULTAT

Resultaten visade att Grön Flagg-arbetet var väl fungerande på pedagogernas arbetsplatser, trots att certifieringen inte längre var ny fanns fortfarande ett stort engagemang för miljöarbetet. Samtliga pedagoger nämnde barnen och deras entusiasm som en grundsten i det ständiga arbetet mot Hållbar utveckling. Arbetssättet talade samtliga pedagoger gott om och det miljöråd samtliga anslutna enheter måste ha var väl fungerande, ingen av pedagogerna ansåg att arbetet skulle fungera utan ett aktivt miljöråd. Certifieringen blir ett bestående projekt med engagerade pedagoger och inte ett kortvarit tema.

Grön Flagg-certifieringen blir en naturlig del av vardagen och det är även här barnens förståelse kring temaområdena synliggörs enligt de svarande pedagogerna. För att barnen ska utveckla en djupare förståelse för en Hållbar utveckling menade pedagogerna på att barnen behöver få uppleva med flera sinnen. Ett sätt att utveckla kunskapen hos barnen är att låta dem skapa och vara aktiva i sitt lärande och detta nämnde flera av pedagogerna som en naturlig del av Grön Flagg-arbetet. Användningen av utomhusmiljön talade samtliga pedagoger om, både förskolans gård och närliggande naturområden var viktiga beståndsdelar i barnens lärande.

4.9 ANALYS AV RESULTAT

I denna del av uppsatsen analyseras resultatet från den kvalitativa undersökningen tillsammans med problemformulering och uppsatsens syfte. Detta görs för att synliggöra uppsatsens kärna i förhållande till den datainsamling som genomförts.

I relation till uppsatsens centrala punkt där vår problemformulering är hur det enligt fem verksamma pedagoger fungerar på en Grön Flagg förskola när utmärkelsen funnits en längre period samt undersöka om Grön Flagg är en marknadsförings strategi för att nå ett större antal

barn. Som det tidigare redovisats i resultatdelen har pedagoger intervjuats med frågor som utgått från ovannämnda problemformulering. Samtliga av dessa såg Grön Flagg arbetet som en självklar del och har från första början varit inspirerade och motiverade. Förskolorna har varit certifierande i minst tre år och anser fortfarande att det är samma drivkraft och engagemang som när de först tilldelades utmärkelsen. Att barnen är det centrala var alla pedagoger eniga om, det är utifrån dem som verksamheten skapas och deras intresse sätts i fokus för hur genomförandet ska utformas. Barnens ålder och utveckling är två centrala och viktiga ställningstaganden i de olika arbetslagens planering av Grön Flagg. En av pedagogerna nämnde att ett av förskolans mest övergripande mål var att förmedla en kännedom om deras egen del av både den fysiska och psykiska miljön.

Som avslutande fråga i varje intervju fick pedagogerna svara på vad de såg för samband mellan Grön Flagg och Lpfö 98. Samtliga av pedagogerna ansåg att det inte fanns några problem med att få in läroplanen men flera av dem nämnde dock att de inte funnits närvarande i inskaffande av certifieringen. Två av pedagogerna framhöll att de har med Lpfö 98 metodiskt antingen under planering eller i utvärdering av temaområden med Grön Flagg-arbetet. De tre resterande pedagogerna ansåg sig väva in läroplanen automatiskt utan planering eller närmre eftertanke. I uppsatsens syfte framgår det att Lpfö 98 strävar efter att alla barn ska lära sig vikten av att värna om miljön. Detta var inget pedagogerna hade tagit i särskilt beaktande.

Pedagogerna fick beskriva hur de ansåg att Grön Flagg synliggörs på deras arbetsplatser. Här nämnde pedagogerna det vardagliga arbetet som den mest självklara och tydliga faktorn till att se barnens förståelse för Grön Flagg. En annan betydande faktor visade sig vara leken, både den fria leken samt styrda aktiviteter såväl utomhus som inomhus. Andra moment där Grön Flagg-arbetet märks är i den kontinuerliga dialogen mellan barn, pedagoger och föräldrar. Här kopplas barnens frågor till deras skapande och andra sinnesupplevelser där barnen mött utmärkelsen på olika sätt. I uppsatsens syfte framgår det att i förskolan ska barnen få lärdom om det egna handlandet är en viktig del av hur miljön ser ut. Därav har förskolan en viktig roll genom att skapa en helhet för barnen där deras frågor och upplevelser är det centrala för verksamhetens utformning.

Grön Flaggs riktlinjer som en betydande del av hur arbetet skulle utformas var något pedagogerna såg som en nödvändighet för att arbete skulle fungera och drivas framåt. Varje förskola hade en väl fungerande miljögrupp som de också ansåg var av betydande roll för alla beståndsdelar i ett Grön Flagg-arbete. Det var här grovplaneringar utformades, rapporter sammanställdes samt utvärdering gjordes. Utan en fungerande miljögrupp ansåg pedagogerna att arbetet inte haft samma helhet. Gemensamt för de fem pedagogerna var också att alla hade genomfört tema skogen och livsstil & hälsa och var eniga om hur lättanpassade och inspirerande dessa teman var för barn i förskolan. Det var enkelt att anpassa innehållet efter den aktuella barngruppen. I det stora hela poängterade pedagogerna Grön Flagg som något enkelt och kreativt för förskolan där barnen kommer i kontakt med Hållbar utveckling efter sina förutsättningar.

Hur pedagogerna kommit i kontakt med utmärkelsen skiljde sig åt då, två av dem hade fått det i uppdrag av förskolan ledning de övriga pedagogerna hade på ett eller annat sätt valt det själva. Dessa skillnader visade sig inte ha någon betydelse för pedagogernas engagemang till det omfattande miljöarbetet förskolorna bedriver i och med Grön Flagg. Det framkom i intervjuerna att det var positivt med flera temaområden eftersom dessa skapade ett omväxlande arbetssätt och gjorde barnen nyfikna på att lära och utvecklas.

5. DISKUSSION

Under denna rubrik diskuteras metoden, resultaten tillsammans med forskningsbakgrunden samt egna åsikter. Avslutningsvis presenteras förslag på fortsatt forskning och egna ställningstaganden gentemot Grön Flagg som miljöcertifiering. Till grund för diskussionen ligger uppsatsen syfte och problemformulering.

5.1 METODDISKUSSION

De förskolor som intervjuats i denna uppsats har innehaft miljöcertifieringen i minst tre år, detta medförde att personalen var väl informerade och insatta i Grön Flagg-arbetet. Om en förskola som nyss tilldelats utmärkelsen intervjuats hade det kanske inte givits lika informationsrika svar. Variationen över svaren hade kanske skiljt sig mer åt om valet fallit på att intervjua pedagoger och förskolor i olika kommuner. Om urvalet gjorts annorlunda och i olika kommuner finns en möjlighet att svaren blivit mer spridda och olikartade då exempelvis skolpolitiken skiftar kommuner emellan.

Frågorna var av öppen karaktär vilket gav pedagogerna stor möjlighet att utveckla dem utifrån sina erfarenheter. Enligt Bryman (2002) bör frågorna vara öppna och ge den som intervjuas möjlighet att reflektera och utveckla sina svar fritt. Frågorna ska även ge upphov till följdfrågor efter respondentens svar. Denna metod ger det kvalitativa resultat som vi efterfrågade. Hade syftet varit ett kvantitativt resultat borde fler förskolor i olika kommuner ha besökts, samt att vi skulle ha haft mer styrda frågor utan eventuella följdfrågor. Pedagogerna hade inte möjlighet att studera frågorna i förväg vilket också kunde ha gett ett annat utslag. Om de svarande pedagogerna hade fått förbereda sig med frågor i förväg kanske svaren hade vart ännu mer utvecklande och innehållsrika då de hade kunnat förbereda sig och fundera över svar i förväg.

Under intervjuerna kunde en viss nervositet skönjas, denna kan dels ha berott på inspelningen men kanske även att de inte var förberedda över våra frågor kring deras verksamhet. En provintervju kunde ha gjorts för att kontrollera om frågorna var förståliga och gav upphov till en bra dialog. En annan bidragande faktor till att några av respondenterna visade på nervositet kan ha varit att vi var två som intervjuade och endast en svarande, möjligheten att pedagogerna upplevt intervjun mindre konstlad finns om det bara varit en av författarna som

intervjuade. Det är bara hypoteser men de är värda att ta i beaktande om undersökningen skulle göras på nytt.

Valet av antal respondenter är i denna kvalitativa undersökning fem stycken, eftersom det är en kvalitativ studie är det inte hur många som är det väsentliga utan innehållet i intervjuerna som är betydande för resultatet. Kvale (1997) lägger största vikt vid det personliga mötet i en kvalitativ intervju, resultatet skapas efter ett en dialog mellan respondent och intervjuare. Holliday (2002) lyfter även han upp den sociala aspekten i den kvalitativa intervjun, respondenten ges här en stor möjlighet att få ge sin egen bild kring det aktuella området med hjälp av de frågor som den som intervjuar ställer i en fri form.

5.2 RESULTATDISKUSSION

Samtliga pedagoger visade ett stort engagemang och intresse för arbetet med Grön Flagg även om en del av dem hade tilldelats arbetet av enhetschefen. I en av artiklarna från ”Tidningen förskolan” av Emilie Stendahl (3/2007) lyfter författaren fram att det kan finnas risker med att certifieras om man inte själv varit delaktig i beslutet. Till exempel kan pedagogerna uppleva det som ett krav att tvingas arbeta med något de inte själva valt. De pedagoger som blev intervjuade upplevde dock inte Grön Flagg som ett krav utan som en lustfylld utmaning, även om inte alla hade varit delaktiga i beslutandeprocessen. Att utmärkelsen inte kändes som ett krav i den pedagogiska verksamheten är ett gott resultat för Grön Flagg och bevisar att de lyckas nå ut till förskolorna och skapa ett intresse för det miljömedvetna arbetssättet.

Ett av ledorden för organisationen är underifrånperspektiv där Grön Flagg menar att ett långsiktigt arbete mot en bättre miljö måste komma inifrån verksamheten. Två av pedagogerna, hade som tidigare nämnts, inte valt att arbeta med certifieringen men var ändå engagerade och intresserade av Grön Flagg. Håll Sverige Rent-organisationen menar att det är av största vikt att pedagogerna tar arbetet på fullt allvar, visar ett engagemang och en lustfylld sida gentemot barnen. Detta för att skapa nyfikenhet och intresse på ett naturligt sätt för barnen. I Statens offentliga utredningar (SOU 2004:104) betonas introducering av arbetet i tidig ålder som viktig för att barnen lättare ska lära sig grunderna i Hållbar utveckling på ett naturligt sätt. Inledningsvis i uppsatsen nämner vi det personliga intresset mot att sträva för en Hållbar utveckling, genom att introducera för barnen i tidig ålder hur en hållbar framtid kan

främjas skapas förhoppningsvis ett intresse och engagemang hos dem. På så vis blir framtiden ljusare och barnen har med sig sina grundkunskaper i deras nästa steg, grundskola och sedermera även gymnasiet och därefter det stundande vuxenlivet. Barnens olika stadier länkas samman och skapar en helhet vilken en Hållbar utveckling är, då det exempelvis i definitionen av begreppet framgår att Hållbar utveckling är mer än bara ett miljöarbete, den sociala och ekonomiska aspekten är också viktiga grundstenar i arbetet.

Alla pedagoger fann Grön Flaggs upplägg som bra och framförallt på ett lokalt plan var de nöjda. Förskolorna hade alla ett fungerande miljöråd, de skötte rapporteringen som Grön Flagg önskade, de formulerade om sina mål till varje termin och höll sin handlingsplan aktuell. Ett par av pedagogerna hade enstaka klagomål och ett visst missnöje mot Grön Flaggs huvudkontor. Webb sidan hade inte uppdaterats och förskolans inskickade material hade kommit bort i samman med Grön Flaggs omorganisation. När en av pedagogerna nämnde att deras material kommit bort anser vi att det är anmärkningsvärt att en seriös verksamhet som Grön Flagg inte kunde hantera en omorganisation på ett mer organiserat sätt. En risk fanns att förskolan i fråga hade avslutat Grön Flagg-arbetet eftersom de fick dokumentera och samla ihop materialet på nytt istället för att gå vidare med nästkommande tema. Grön Flagg ställer krav på sina anslutna enheter med mål som ska uppfyllas, rapporter som ska skickas in och så vidare. Det borde därmed vara en självklarhet att organisationen har koll på inskickat material och håller sin hemsida aktuell för att underlätta skolor och förskolor arbete i Grön Flaggan.

I Lpfö 98 (SKOLFS 2005:11) står det nämnt flertalet gånger att barnen ska få vara ute i naturen och lära sig värna och respektera sin närmiljö. Upplevelserna skall bidra till den respekt som Grön Flagg strävar efter genom sitt miljöarbete via förskolor. De pedagoger som blev intervjuade talade om att arbetet blev en naturlig del av vardagen när de innehaft sin certifiering ett par år. Två pedagoger lyfte även att det är i vardagen och i leken som de ser om arbetet nått fram till barnen. I Förenta Nationens barnkonvention (Rädda barnen, 2008) står att barnen skall lära sig ta hand om miljön för att frambringa ett hållbart samhälle vilket även Grön Flagg strävar efter. Samtliga pedagoger talade om utevistelser och upplevelser som en stor del av arbetet kring Grön Flagg. Natur och miljö, riksorganisationen för miljövård (Natur och miljö, Grön Flagg, 2008) beskriver Grön Flagg som ett lättanpassat arbetssätt

oavsett vilken ålder det riktar sig till. Eftersom barnen tillåts att delta i hela processen skapas en stor förståelse för hållbar utveckling. Pedagogerna som blev intervjuade talade om att Grön Flagg är lätt att åldersanpassa och öppnar upp för ett samarbete över åldrarna och detta nämndes som något positivt. Lpfö 98 (SKOLFS 2005:11) poängterar att förskolan är en demokratisk plats, barnen och även deras vårdnadshavare ska få vara med i formandet av sina barns vardag samt vara med i hela arbetsprocessen. Vidare står det i Lpfö 98 att det är här barnen får sin första förståelse för den respekt varje individ bör visa för naturen och miljön.

Under lärarutbildningens gång har begreppet Hållbar Utveckling kommit till uttryck och varit en del av kursers innehåll. Både i inriktningen mot förskola, specialisering mot naturvetenskap samt under det Allmänna Utbildningsområdet har begreppet varit av betydande. På Håll Sverige Rents hemsida (Håll Sverige Rent, miljöpolicy, 2008b) framgår det att en god miljöhållning skall finnas i människans alla stadier, från tidiga år i förskolan till yrkeslivet. En av pedagogerna hade en period varit tjänstledig och då läst en kurs om trädgård och miljövard och genom detta hade pedagogen fått inspiration till att starta upp en mer hållbar förskoleverksamhet med hjälp av Grön Flagg. En viktig del i ett arbete med Grön Flagg är att hålla sig uppdaterad och organisationen ser med instiftande av nya teman till att vara aktuella och ligga rätt i tiden för att hålla sitt arbete hållbart och framåtsträvande. Detta ser vi som en av de viktigare delarna för att Grön Flagg ska fortsätta finnas som certifiering och vara ett arbetssätt väl anpassat för förskola och även grundskola. I dagens samhälle krävs det att du håller dig aktuell för att synas och hålla dig kvar i den snabba takt som samhället förändras.

Bergold, & Norén (2007) skriver om olika verktyg som förskolor tar hjälp av vid profilering av Hållbar utveckling. Grön Flagg drivs, som tidigare nämnts av stiftelsen Håll Sverige Rent som beskriver sig själva som en av Sveriges ledande miljökampanjer. För att skapa en större trovärdighet hänvisar de till de två största miljöstyrnings- och miljöredovisningarna i Sverige, EMAS och ISO14001, som det går att läsa mer om i forskningsbakgrunden. EMAS marknadsför sig som ett komplett miljöstyrningssystem för organisationer där Grön Flagg är en stiftelse som antagit EMAS riktlinjer. ISO14001 går ut med att de är ett miljöledningssystem som hjälper organisationer att lättare hantera miljöfrågor och upprätthålla en god miljöpolicy och även deras riktlinjer väljer Grön Flagg att följa. Grön

Flagg visar genom att följa miljöstyrningssystemen att de är seriösa och tar sin roll som den största miljöcertifieringen för förskolor och skolor på stort allvar. Även om du som människa kanske inte har kunskaper om vad EMAS och ISO14001 står för så ger ändå en tyngd åt att organisationen och de uppfattas som sakliga i sitt arbete för en Hållbar utveckling.

Temaområdena skogen och livsstil & hälsa framhöll de svarande pedagogerna som särskilt lämpliga för förskoleåldern. Dessa två teman ansåg de gav upphov till mycket utevistelse, kreativitet och utveckling av barnens samtliga sinnen. Grön Flagg (2008e) nämner att förskolan ska formulera sina individuella mål efter barnen och på så vis har den pedagogiska verksamheten möjlighet att utforma Grön Flagg arbetet efter barnens behov och utvecklingsnivå. Enligt Lpfö 98 (SKOLFS 2005:11) är ett av strävansmålen att pedagogerna ska utveckla verksamheten efter det enskilda barnet och anpassa efter barnets behov och förutsättningar.

I forskningsbakgrunden framgår det att Håll Sverige Rent vill uppnå ett miljövänligare Sverige och att deras vision är att landet ska bli renast i världen, dock betonas detta som en vision men likväl ett långsiktigt mål. Grön Flagg i Sverige är kopplat till stiftelsen Håll Sverige Rent som i sin tur utgår från en internationell organisation som heter Foundation for environmental education (FEE), som benämner skolverksamheten med det internationella namnet Eco School. Eco School och Grön Flagg är av samma karaktär och befinner sig under samma paraplyorganisation, FEE och arbetar mot samma mål, ett tydligt miljöengagemang redan från förskolan och uppåt. Visionen om att bli en av världens renaste länder känns avlägsen men som blivande pedagoger bedömer vi att det är modigt att gå ut med en så hög målsättning offentligt. De höga förväntningar som sätts på landets invånare kan dock både engagera och skrämna människorna men i vårt fall inspirerar det att sträva mot en hållbar framtid.

För att svara på problemformuleringen har som tidigare framgått fem kvalitativa intervjuer med pedagoger genomförts på förskolor där Grön Flagg funnits i minst tre år. Pedagogerna har fått svara på öppna frågor kring hur de ser på utmärkelsen, hur den fungerar praktiskt och organisatoriskt. I svaren har det framgått att förskolorna är intresserade och engagerade i arbetet och ser Grön Flagg som ett tillskott i den pedagogiska verksamheten. Innan arbetet

med uppsatsen tog sin riktiga början hade vi en aning kritisk uppfattning till hur arbetet med Grön Flagg fungerar. Det fanns en tanke om att så snart certifieringen utdelats tonades arbetet ner och så sakteliga ebbas ut i något mindre viktigt. Som en positiv överraskning visade sig detta vara fel, de förskolor som har besökts visade på motsatsen mot ovannämnda antagande. Ute på förskolorna har det funnits en passion och en glöd till att förbättra både den fysiska och psykiska miljön. Målet mot en Hållbar utveckling är högst närvarande vilket är glädjande. Den motivation och intresse som visats ute på fältet vittnar tydligt om att Grön Flagg inte är en marknadsföring och strategi för att fler föräldrar och barn ska söka sig till förskolorna.

Även om det i planeringsstadiet inte funnits naturliga kopplingar till Lpfö 98 så anser pedagogerna att styrdokumentet är närvarande på ett naturligt sätt och ett par av pedagogerna gör kopplingar i utvärderingen av Grön Flagg-arbetet. Eftersom styrdokumentet är alla pedagogers uppdrag innefattar detta allt arbete och därför är det anmärkningsvärt att fyra av de intervjuade pedagogerna inte ägnar denna större eftertanke. Givetvis är det bra att lyfta upp Lpfö 98 i utvärderingen men vi menar att det krävs mer än så. Ett målmedvetet arbete som har sin grund i styrdokumentet är något att sträva och arbeta efter. Barnen i förskolan är framtiden och vi som pedagoger har i uppdrag att lära och utveckla barnen mot att bli goda samhällsmedborgare både gällande den fysiska och psykiska miljön.

5.3 FRAMTIDA FORSKNING

Vi förmodar att i framtiden kommer fler förskolor bli aktiva om kampen för en bättre miljö inom exempelvis Grön Flagg. Fler utmärkelser kommer att etableras, eftersom det finns ett större behov av att agera snabbt vad gäller människors förhållningssätt till miljön. Tanken att fler utmärkelser kommer att växa fram grundar sig på att människor alltid söker efter olika valmöjligheter och därmed kommer pedagogiska verksamheter kunna välja efter ett mer preciserat intresse. Om en kvalitativ undersökning, liknande denna genomförs om ett antal år, tror vi på ett än mer positivt besked om hur förskolor arbetar mot en Hållbar utveckling. Ett större antal kommer då att vara medvetna om sitt ansvar och ytterligare restriktioner kommer att finnas dels i förskolans läroplan samt i stadgar från regeringsnivå, med riktlinjer för hur människor ska förhålla sig till miljön. Detta är bara antaganden och en vision inför framtiden men även tankar att ta med in i kommande yrkesrollen och i eventuell framtida forskning kring det aktuella ämnet.

Inför framtiden strävar vi efter att ha ett aktivt engagemang mot en Hållbar utveckling. Grön Flagg är ett sätt att agera och aktivera den pedagogiska verksamheten mot en bättre framtid. Skulle möjligheten arbeta på en Grön Flagg- förskola infinna sig, vilket känns motiverat, så kommer det vara en självklarhet att engagera sig i arbetet och vara någon som ser till att arbetet ständigt är aktuellt och intressant. Om den framtida arbetsplatsen inte bedriver en miljömedveten verksamhet känns det relevant och viktigt att starta upp ett arbete som är i Grön Flaggs regi eller ett likvärdigt arbetssätt. Under arbetets gång har vi också sett att det finns en mindre etablerad miljöcertifiering, *Skola för Hållbar utveckling* inför framtida forskning hade en jämförelse mellan dessa två varit givande och intressant. Det hade också varit intressant om en undersökning gjorts utifrån barnens synvinkel, hur de uppfattar miljöarbetet och tar till sig kunskapen. Något att också ha med i beaktande är att förskolan och skolan består av fler yrkesgrupper såsom lokalvårdare, personalen i köket samt administrativ personal.

6. SAMMANFATTNING

Enligt Lpfö 98 ska barn få kunskaper om hur viktigt det är att värna om miljön och lära sig hur de ska hantera naturen. I uppsatsen undersökte vi verksamheters förhållande till utmärkelsen Grön Flagg. Hur ser det ut när en förskola har haft certifieringen en längre tid samt hur pedagoger förhåller sig till utmärkelsen. Under vår egen utbildning så har begreppet Hållbar utveckling kommit till uttryck flera gånger och vi har tillägnat oss kunskaper kring detta. Uppsatsen belyser Grön Flagg även ur ett internationellt perspektiv, där huvudorganisationen är FEE och deras syfte är att involvera barnen i tidigare ålder och då benämns det som Eco School. I Sverige är det stiftelsen Håll Sverige Rent som ansvarar för utmärkelsen Grön Flagg. Visionen, som stiftelsen gått ut med, är att Sverige på sikt ska bli det renaste landet i världen. Håll Sverige Rent definierar Grön Flagg som ett miljöledningssystem anpassat för förskola och skola där hela verksamheten ska bidra till arbetet. Organisationen Grön Flagg har antagit två miljöledningssystem, EMAS och ISO14001 och arbetar strikt efter dessa. I en Statlig offentlig utredning (SOU 2004:104) betonas att förskolan ska genomföras av praktiskt görande och social gemenskap och barnen ska få en verksamhet där det fokuseras både lokalt och globalt. Förenta nationens barnkonvention lyfter även fram att alla världens barn under sin skolgång ska få lära om en Hållbar utveckling.

Den valda metoden är kvalitativ intervju med fem pedagoger som intervjuats om sin syn på verksamhet med Grön Flagg. Karnung (2002) skriver att en kvalitativ intervju ska svara på frågan: Vad är det som pågår? Detta är något vi försökt finna svar på genom intervjuerna. Genom samtalen framgick det att pedagogerna har kommit i kontakt med Grön Flagg på olika sätt. En del har själva valt att ansöka möjligheter till certifieringen, medan vissa hade fått det tilldelat från förskolans ledning. Något som förenade pedagogerna var dock deras positiva syn och engagemang. Samtliga pedagoger nämner barnen som en nyckel till ett lyckat arbete och hur barnen tagit tillvara på kunskaperna kring miljöarbetet visar sig i det vardagliga arbetet och i leken.

I analysen ser vi hur intervjuerna givit svar på problemformuleringen och de viktigaste aspekterna som framkom var att pedagogerna fortfarande var lika intresserade av arbetet med Grön Flagg som vid uppstarten. Barnens engagemang för arbetet var också en bidragande roll för den fortlöpande positiviteten som pedagogerna kände kring Grön Flagg. Inför framtida forskning hoppas vi på samma drivkraft ute i verksamheterna men också att fler förskolor blir certifierade.

KÄLLFÖRTECKNING

LITTERATUR

Björkman, Karin (2004) ”Maskar engagerar de yngsta barnen” *Tidningen förskolan* 03/2004

Björkman, Karin & Melander, Karl (2008) ”En dag vid havet” *Tidningen förskolan* 03/2008

Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber

Claesdotter, Annika (2006) ”Från asfalt till hemlig trädgård” *Tidningen förskolan* 03/2006

Holliday, Adrian (2002) *Doing and writing – Qualitative Research*. London: Sage Publications Ltd. S. 211

Karnung, Guy (2001) *Röster om kvalitativ forskning – En karaktäristisk utifrån vetenskapliga texter*. Uppsala: Uppsala universitet s. 331

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

SKOLFS (2005:11) *Läroplan för förskolan Lpfö98*. Stockholm: Fritzes

Stendahl, Emilie (2007) ”Fler förskolor blir miljöcertifierade” *Tidningen förskolan* 03/2007

Svenska språknämnden (2000) *Svenska skrivregler*. Stockholm: Liber AB s. 220

RAPPORTER OCH UTREDNINGAR

Bergold, Olof & Norén Mikael (2007) *Den hållbara förskolan – Institutionalisering av hållbar utveckling inom förskolor i Västerås*, Mälardalens Högskola: C – uppsats

Europaparlamentet och rådets förordning EG (nr 761/2001) Hämtat 26 januari 2009 från <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:114:0001:0029:SV:PDF>

Gejdner, Jennifer & Lindström Anita (2008) *Fem- och elvaåringars vardagsföreställningar om nedbrytning, kompost och Grön Flagg*. Malmö Högskola: C uppsats

Granath, Maria & Ann-Catrine Jansson (2007) *Hållbar utveckling i förskolan – En studie om skillnader i pedagogers förhållningssätt på en förskola med Grön Flagg jämfört med en förskola utan miljöcertifiering*, Växjö Universitet: C-uppsats

SIS Projekt miljölednings lägesrapport (nr 3/2006) hämtat 20 november 2008 från
<http://www.sis.se/PDF/om_iso14000-serien.pdf>

Statens offentliga utredning (SOU 2004:104) hämtat 20 november 2008 från
<<http://www.regeringen.se/content/1/c6/03/41/44/0fe2bc94.pdf>>

FILM

En obekvämlig sanning (2006) [Film]. United internationell pictures, USA, 14 december 2008

ELEKTRONISKA KÄLLOR

Hkr kursplaner, AAUB01 (2008) [www]. Hämtat 18 november 2008 från
<<http://www.hkr.se/templates/SyllabusPage.aspx?id=3157#>>

Nationalencyklopedin, Hållbar utveckling, lång version (2008) [www]. Hämtat 1 december 2008 från <<http://www.ne.se/artikel/207672/207672>>

Foundation for Environmental Education, Danish Outdoor Council, FEE (2008) [www]. Hämtat 29 oktober 2008 från <<http://www.fee-international.org/en/Menu/About+FEE>>.

Eco-Schools International Coordination is hosted by FEE Portugal (2008a) [www]. Hämtat 5 november 2008 från <<http://www.eco-schools.org/partners/2003brochure.pdf>>

Eco School, fördelar med miljöprogrammet (2008b) [www]. Hämtat 4 november 2008 från
<<http://www.eco-schools.org/aboutus/benefits.htm>>

Grön Flagg - Hållbarhet på riktigt (2008) [www] Hämtat 19 januari 2009 från http://www.hsr.se/documents/NY_Skola_o_forskola/Gron_Flagg/Gron_Flaggfolder_okt2008_ej_skarmarken.pdf

Håll Sverige Rent, Historia (2008a) [www] Hämtat 10 november 2008 från <http://www.hsr.se/sa/node.asp?node=379>

Håll Sverige Rent, Miljöpolicy (2008b) [www] Hämtat 19 januari 2009 från <http://www.hsr.se/sa/node.asp?node=30>

Håll Sverige rent, miljöutmärkelsen Grön Flagg (2008c) [www]. Hämtat 6 november 2008 från <http://www.hsr.se/sa/node.asp?node=40>

Håll Sverige Rent, Steg för steg till Grön Flagg (2008d) [www]. Hämtat 10 november 2008 från <http://www.hsr.se/na/node.asp?node=659>

Håll Sverige Rent, miljöutmärkelsen Grön Flaggs temaområden (2008e) [www]. Hämtat 6 november 2008 från <http://www.hsr.se/sa/node.asp?node=2328>

Vad är Emas? (2008a) [www] hämtat 3 november 2008 från <http://www.emas.se/vae.asp>

Miljöredovisning enligt EMAS (2008b) [www] Hämtat 6 november 2008 från <http://www.emas.se/redovisn.asp>

Vad är Emas? 3. Ett komplett miljösystem (2008c) [www]. Hämtat 6 november 2008 från <http://www.emas.se/vae.asp?sida=3>

Mer om ISO 14001 och EMAS [www] Hämtat 6 november 2008 från <http://www.nutek.se/sb/d/215/a/776>

Natur och Miljö, Grön flagg (2008) [www]. Hämtat 20 november 2008 från

<http://www.naturochmiljo.fi/sve/barn_och_unga/gron_flagg/>

Tharing [www] Hämtat från 6 november 2008

<http://www.kristinatharing.nu/pages/default.asp?SectionID=2008&ArticleID=6176&ArticleGroup_artiklarArkivName=>>

Rädda barnen [www]. Hämtat 18 november 2008 från

<<http://www.raddabarnen.se/vartarbete/barnkonventionen/Pages/langversion.aspx>>

Vetenskapsrådets hemsida, forskningsetiska principer inom humanistisk–
samhällsvetenskaplig forskning [www]. Hämtat 20 november 2008 från

<http://www.vr.se/download/18.427cb4d511c4bb6e38680002601/forskningsetiska_principer_fix.pdf>

Bilaga 1

Grön Flagg officiella symbol

Bilaga 2

Intervjufrågor till Examensarbete om Grön Flagg i förskoleverksamhet

1. Hur och varför kom ni fram till att ni ville certifiera er förskola?
2. Vad har ni formulerat för mål till verksamheten och hur har ni kommit fram till dem?
3. Följer ni upp de uppsatta målen ni fått formulera i förhållande till verksamheten och hur arbetar ni kring det?
4. Det finns riktlinjer för att behålla certifikatet (miljöråd, handlingsplan, rapportering och så vidare). Hur förhåller ni er till dessa?
5. Hur synliggörs arbetet med Grön Flagg i er verksamhet i vardagsarbetet och till föräldrarna?
6. Hur får ni in barnen i arbetet med Grön Flagg och hur visar det sig att de förstått vad det handlar om?
7. Vad eller hur ser ni för samarbetet mellan Grön Flagg och förskolan läroplan, lpfö98?

Bilaga 3

Miljöutmärkelsen Grön Flaggs temaområden

– Klimat och energi

Under detta tema ligger det fokus på hur det ser ut där vi lever, vad vi äter, hur vi bor, var och hur transporterar vi oss i vardagen och när vi reser. Utifrån dessa punkter ska barnen få möjlighet att skapa tankar och eventuella lösningar för att bidra till en hållbar framtid. Att utgå från sin egen verksamhet och sedan utveckla detta menar Grön Flagg är viktigt för att kunna genomföra ett tema. Exempel på frågor för att koncentrera sitt arbete kan vara, energi förr och nu, växthuseffekten och olika energikällor för att nämna några underteman.

– Kretslopp

Ett kretsloppstänkande är grunden i ett hållbart samhälle skriver Grön Flagg på sin hemsida, i detta temaområde kan skolan eller förskolan se närmre på återvinning och kompostering. Ge barnen en närmare insyn till vad ett kretslopp är för något. Skapa möjligheter till att få kunskap om råvaror, ekosystem, återvinning för att nämna några exempel på vad Grön Flagg föreslår för underteman.

– Vattenresurser

Temat vattenresurser har tillkommit för att ge möjligheter för barnen att få insikt om tillgångar till vatten samt skapa en förståelse för grundläggande kretsloppsfrågor och för globala ekonomiska och politiska frågor. Exempel på ett mer specificerat tema är vattnet som föda och dryck, vattentillgångar i världen, avlopp och vattenkraft.

– Närmiljö

Grön Flagg vill ge möjlighet till att skapa en större insikt till närmiljön där barnen lär sig ta hand om miljön och uppskatta den. Har du kunskaper om miljön intill dig så blir den med värdefull menar Grön Flagg organisationen. Hur den kan förbättras och vad närmiljön har för tillgångar som går att lyfta upp och använda ytterligare. Djuren i vår närhet, Allemansrätten och hur vill jag att min närmiljö ska se ut är tre exempel på att ringa in sitt tema ytterligare.

– Livsstil och hälsa

I detta temaområde ligger fokus på att undersöka hur människan väljer att leva sitt liv och vad det är som styr oss att leva som vi gör. Temaområdet har skapats för att ge barn möjligheter att se hur vi lever och bli medvetna om varför det ser ut som det gör i samhället. Temat är också menat att vara ett ämnesövergripande arbete. Underrubriker till Livsstil och hälsa området är till exempel kostvanor, arbetsmiljö, träning och friskvård.

– Konsumtion

Till detta område ligger fokus på att människans konsumtion ökar varje år och detta medför en utmaning till hållbar utveckling som begrepp och dess syfte. Denna fråga ligger sedan till grund för ett ämnesöverskridande arbete. Underrubriker för att avgränsa området är till exempel fattigdom och rikedom, barnarbete, reklam och löner och fickpengar.

(Håll Sverige rent, miljöutmärkelsen Grön Flaggs temaområden, 2008e)

Bilaga 4

Sex steg till Eco School

- Upprätta en kommitté där olika delar av skolan finns representerade, skolläda, lärare, barn, kökspersonal, lokalvårdare samt föräldrar. Alla ska ha lika stort utrymme och del i de beslut som fattas.
- Miljö genomgång, skolan ser efter vad som tidigare gjorts för miljöarbetet på skolan eller förskolan och gör en analys över det resultat som kommer fram. Barnen och eleverna ska vara aktiva i det här arbetet.
- Efter genomgången av det tidigare arbetet görs därefter en aktionsplan vad som nu ska göras för att förbättra arbetet. Aktionsplanen ska vara genomförbar och uppnåelig för alla berörda parter.
- Övervaka och utvärdera, något som sker kontinuerligt under hela arbetsgången mot att nå målen så att ändring kan ske om det är nödvändigt. Detta krävs för att skolan eller förskolan ska kunna svara för att målen nås.
- Läroplans arbete, ett arbete kring något av de teman som finns att välja bland så som kretslopp, energi, livsstil och hälsa. Detta för att temat ska kunna flytta in i förskolan eller skolans verksamhet i klassrummet eller på avdelningen och koppla dessa till de mål som ska uppnås i läroplan och kursplan.
- Informera och involvera, genom ett aktivt arbete med Eco School kopplas Agenda 21 direkt till skolans värld. Involvera och informera föräldrar och lokala föreningar är också relevant för att få ett fungerande arbete kring Eco School, tanken med samarbete mellan olika organisationer och skolan är att alla ska få sin del av kakan.
- Varje skola bestämmer sina egna riktlinjer och ståndpunkter i arbetet kring *Green Flag*. I ståndpunkterna framgår tydligt vad elever och barn tillsammans med alla involverade ska sträva mot.

(Eco-Schools International Coordination is hosted by FEE Portugal, 2008a)

Bilaga 5

Europaparlamentet och rådets förordning EG (nr 761/2001)

- a) Är relevant till organisationens storlek och att de har anknytning till organisationens verksamhet i stort.
- b) Att organisationen ständigt jobbar mot ett förbättrande av miljön.
- c) Ett åtagande mot att följa EMAS tillämpning mot att följa miljölagstiftningen samt övriga miljökrav som rör den specifika organisationen.
- d) Organisationen åtar sig att fastställa, följa samt följa upp egenskrivna miljömål kopplade till organisationens verksamhet.
- e) Organisationen arbetar med dokumentation och håller hela sin verksamhet inkluderad i miljöarbetet, kontinuerligt informera och kommunicera kring verksamhetens miljöarbete.
- f) Organisationen förbinder sig att vara tillgänglig mot allmänheten.